

Вплив майнових податків на рівень доходів місцевих бюджетів

Розглянуто структуру видатків бюджетів місцевого самоврядування. Досліджено основні різновиди та особливості майнових податків, які вже діють в Україні. Проаналізовано динаміку надходжень податків на майно до Зведеного бюджету України. На прикладі міського бюджету міста Львова з'ясовано значення майнових податків для формування доходної частини місцевих бюджетів.

Ключові слова: податки на майно, бюджет, видатки, доходи.

Держава, дбаючи про загальний розвиток суспільства, для забезпечення своєї діяльності на загальнодержавному та місцевих рівнях повинна володіти певними фінансовими ресурсами. У процесі становлення ринкових відносин у незалежній Україні змінилися форми мобілізації надходжень до державного бюджету, при цьому дедалі більшого значення набувають податкові методи їх акумуляції. Податки як специфічна форма фінансових відносин є основним джерелом формування фінансових ресурсів держави та важливим інструментом змін в економіці, виконують роль фінансового регулятора виробництва і засобу забезпечення соціальної сфери. Разом з цим податки формують матеріально-фінансову базу місцевого самоврядування. Усе це актуалізує дослідження впливу майнових податків на рівень доходів місцевих бюджетів.

Проблему нестачі фінансових ресурсів в органах місцевого самоврядування та нестабільності їхніх доходних джерел досліджують як зарубіжні, так і вітчизняні вчені-фінансисти. До них належать А.М. Абдулгалімов, Б.Х. Алієв, Н.Є. Заяц, О.Д. Василик, А.І. Крисоватий, І.Н. Мисляєва, В.М. Опарін, А.В. Перов, Ю.О. Самура, А.В. Толкушкін, Д.Г. Черник та інші економісти. Проте детальнішого висвітлення потребує проблема забезпечення доходної частини місцевих бюджетів через майнові податки.

З огляду на це, основною метою статті є дослідження податків ресурсно-майнової групи, які є вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів і фінансовим забезпеченням інфраструктурного розвитку територій місцевих громад. Для досягнення поставленої мети необхідно:

- розглянути структуру доходів і видатків бюджетів місцевого самоврядування;
- вивчити зарубіжний досвід щодо забезпечення доходної частини місцевих бюджетів;
- проаналізувати динаміку надходжень податків на майно до Зведеного бюджету України;
- визначити роль і місце майнових податків у доходах місцевих бюджетів (територіального бюджету другого рівня місцевого управління – міського бюджету м. Львова).

Усе фінансування соціальної інфраструктури, комунально-побутового обслуговування населення, підготовки та перепідготовки робочої сили, заходів

із благоустрою тощо здійснюється через місцеві органи державної влади. Тому вагомого значення у забезпеченні матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування набувають власні доходи місцевих бюджетів, важливим елементом яких є податки ресурсно-майнової групи.

Структуру видатків бюджетів місцевого самоврядування розглянемо на прикладі міського бюджету м. Львова (рис. 1).

З рис. 1 випливає висновок про істотний рівень соціалізації бюджетних видатків. Так, частка видатків бюджету м. Львова на соціальний захист і соціальні програми місцевого значення у 2007 р. становила 4,1%, фізичну культуру і спорт – 3,7%, культуру і мистецтво – 20,9%. Вагомими були частки видатків на благоустрій та житлово-комунальне господарство (53,5%), а також транспорт, дорожнє господарство (16,4%). Водночас незначним було фінансування засобів масової інформації (0,4%), обслуговування боргу (0,9%). Отже, з бюджетів місцевого самоврядування фінансується переважно надання суспільних послуг у галузі житлово-комунального господарства, культури та мистецтва, транспорту, дорожнього господарства, зв'язку та інформатики. Скоротити їх обсяг неможливо, адже вони гарантовані законодавчо, а тому необхідно шукати додаткові джерела їх фінансування.

Як свідчить досвід провідних країн світу, найважливішу роль у доходах місцевих бюджетів відіграють податкові надходження, зокрема податки ресурсно-майнової групи. В середньому частка майнових податків у місцевих податкових надходженнях становить близько 50% у федеративних країнах і 30% в унітарних країнах. У Нідерландах, США і Канаді ця частка сягає 70%, а у Великобританії — 100% податкових надходжень місцевих бюджетів і 10% податкових надходжень державного бюджету. Отже, майновий податок як дже-

Рис. 1. Структура власних видатків міського бюджету м. Львова у 2007 р. за функціональною ознакою, %

рело фінансування місцевого господарства, соціальної сфери, інфраструктури є найпоширенішим бюджетоформуєчим фіскальним інструментом у розвинених західних країнах [1, с. 238]

Оподаткування майна, власності та капіталу в Україні нині представлене платою за землю та податком із власників транспортних засобів, що відіграють помітну роль у формуванні загального і спеціального фондів місцевих бюджетів.

Згідно з Законом України «Про плату за землю» [2] платежі за землю передбачалося зараховувати на спеціальні бюджетні рахунки бюджетів сільської, селищної, міської рад, на території яких розташовані земельні ділянки (ст. 20). 30% коштів земельного податку, що надійшли на спеціальні бюджетні рахунки місцевих бюджетів, централізувалися на спеціальному бюджетному рахунку Державного комітету України земельних ресурсів, 10% – на спеціальних бюджетних рахунках Автономної Республіки Крим і областей.

Бюджетним кодексом запроваджено розподіл земельного податку між рівнями місцевих бюджетів у таких пропорціях:

- бюджети міст державного підпорядкування – 100%;
- обласні бюджети – 25%;
- міські бюджети міст обласного підпорядкування – 75%;
- районні бюджети – 15%;
- бюджети місцевого самоврядування – 60%.

Податок із власників наземних транспортних засобів, згідно із Законом України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів» [3], юридичні та фізичні особи сплачують за місцем їх реєстрації на спеціальні рахунки територіальних дорожніх фондів республіканського бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів і бюджетів міст Києва та Севастополя.

Територіальні дорожні фонди мали спрямовувати 85% із суми цього податку на фінансування витрат, пов'язаних із будівництвом, реконструкцією, ремонтом і утриманням автомобільних доріг загального користування, а також сільських доріг. На сьогодні обласні дорожні фонди спрямовують 50% із суми транспортного податку на фінансування цих витрат, а інші 50% – до бюджетів місцевого самоврядування на ремонт і утримання вулиць у населених пунктах, що належать до комунальної власності і є одночасно автомобільними дорогами загального користування державного значення, хоча раніше на ці заходи передбачалося спрямовувати 15%.

Податок із власників водних транспортних засобів спрямовується до бюджетів місцевого самоврядування (місцевих бюджетів) за місцем реєстрації таких транспортних засобів.

Динаміка надходжень податків на майно до Зведеного бюджету України за 2002-2006 рр. відображена на рис. 2.

Позитивна динаміка зростання надходжень плати за землю до зведеного бюджету спостерігалася у період з 2002 по 2006 рр. – у середньому на 14,7% за рік. Надходження плати за землю до Зведеного бюджету України за досліджуваний період зросли на 72,9% і у 2006 р. становили 3122,3 млн. грн. Найбільше абсолютні обсяги надходжень зросли у 2005 р. – на 18,5% порівняно з

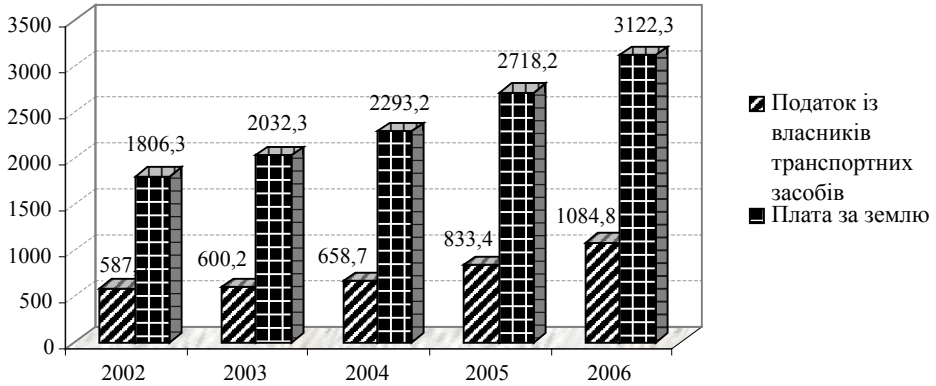

Рис. 2. Динаміка надходжень податків на майно до Зведеного бюджету України у 2002 -2006 рр.

2004 р. Це пояснюється збільшенням орендних платежів за земельні ділянки державної та комунальної власності, що зумовлене змінами адміністрування плати за землю, згідно з якими податковим органам передано функцію контролю за нарахуванням і сплатою орендної плати за землю.

Таким чином, надходження від орендної плати прирівняні до податкових надходжень. Крім того, в законодавчому порядку було скасовано низку пільг щодо сплати земельного податку (галузеві пільги і пільги, надані відповідно до положень законодавчих актів про створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку), що також сприяло зміцненню доходної бази місцевих бюджетів.

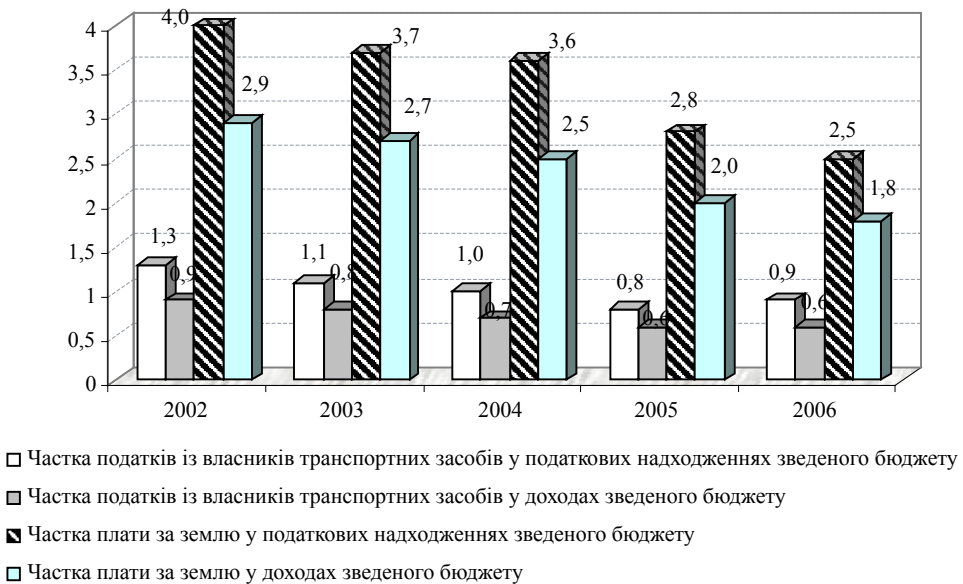

Рис. 3. Динаміка частки надходжень податків на майно у загальних доходах і податкових надходженнях Зведеного бюджету України у 2002 -2006 рр.,%

Темпи приросту надходжень від податку з власників транспортних засобів такою стабільністю не характеризуються. З 2002 по 2006 рр. надходження від цього податку до Зведеного бюджету України зросли на 84,7% і становили 1084,8 млн. грн. у 2006 р. Найменше надходження від податку з власників транспортних засобів зросло у 2003 р. – на 2,2%, або на 600,2 млн. грн., а найбільший приріст спостерігався у 2006 р. – 30,2% порівняно з попереднім базовим періодом.

Динаміку частки майнових податків у податкових надходженнях і доходах Зведеного бюджету України за досліджуваний період відображено на рис. 3.

Попри зростання обсягів надходжень майнових податків у зведеному бюджеті України (рис. 2) їхня частка як у загальній сумі бюджетних доходів, так і в податкових надходженнях невпинно зменшується.

Як видно з рис. 3, частка податку з власників транспортних засобів у податкових надходженнях зведеного бюджету за досліджуваний період зменшилася у 1,4 разу і становила у 2006 р. 0,9%, а в доходах зведеного бюджету – 0,6%. Децю вищим є фіскальне значення плати за землю, оскільки її частка в середньому за ці роки перевищувала частку податку з власників транспортних засобів у податкових надходженнях і доходах зведеного бюджету у 3,3 разу, але вона теж постійно зменшується. Так, за 5 бюджетних років (2002-2006 рр.) частка плати за землю зменшилась у 1,6 разу і у 2006 р. становила в доходах Зведеного бюджету України 1,8%, а в податкових надходженнях – 2,5%.

Ті ж тенденції спостерігаються у доходах місцевих бюджетів. Динаміка частки майнових податків за 2002–2006 рр. у доходах місцевих бюджетів України відображена на рис. 4.

Як свідчать статистичні дані, плата за землю є другим за обсягом джерелом доходів місцевих бюджетів після податку з доходів фізичних осіб. З рис. 4 видно, що за 2002-2006 рр. частка плати за землю у доходах місцевих бюджетів зменшилася на 1,5% і становила 7,8%. Третім за обсягом джерелом податкових надходжень є податок із власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів. Частка його була нижчою за частку плати за землю у доходах місцевих бюджетів за ці роки в середньому у 3,2 разу. Частка податку з

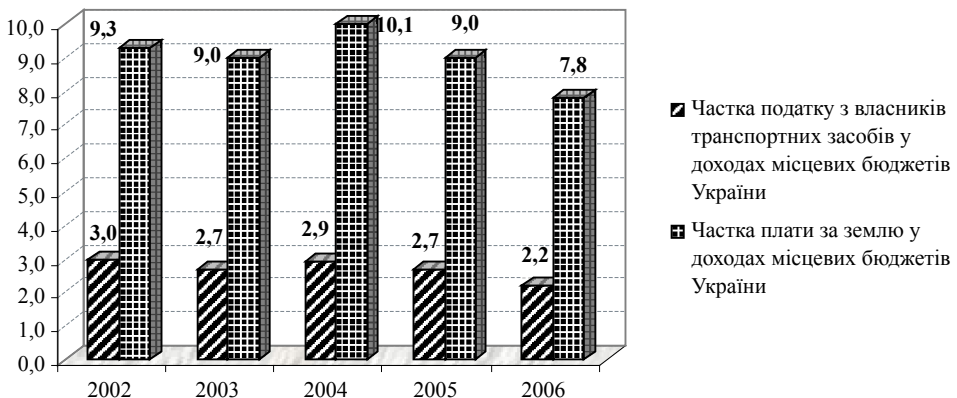

Рис. 4. Динаміка часток податків на майно у доходах місцевих бюджетів України у 2002-2006 рр.,%

власників транспортних засобів у доходах місцевих бюджетів України за 5 досліджуваних років зменшилася в 1,1 разу і у 2006 р. становила 2,7%. Спостерігається негативна тенденція до зменшення фіскальної ролі майнових податків і податкових надходжень загалом до місцевих бюджетів, оскільки дедалі більшого значення набувають офіційні трансферти від органів державного управління.

Дещо інша ситуація з платою за землю склалася у міському бюджеті міста Львова. Її частка у 2007 р. становила 3,57%, що вдвічі менше, ніж у середньому в розрізі місцевих бюджетів України. Плата за землю, земельний податок та орендна плата за землю у доходах міського бюджету загалом становили 93216,2 тис. грн. (12,7% усіх надходжень), що у 1,6 разу більше, ніж у середньому в Україні.

Динаміка надходжень майнових податків у м. Львові за 5 років відображена у таблиці 1.

Динаміка надходжень податків на майно до зведеного бюджету м. Львова у 2003-2007 рр. характеризується нестабільністю. За окреслений період надходження від податку з власників транспортних засобів зросли у 3,1 разу (18237,8 тис. грн.) і у 2007 р. становили 26924,7 тис. грн. Надходження від плати за землю перевищили надходження від податку з власників транспортних засобів у 3,2 разу, як і в середньому в Україні. Платежі за землю зросли у 1,8 разу і у 2007 р. становили 63196,8 тис. грн. У 2007 р. також спостерігався різкий спад бюджетних надходжень від плати за землю до зведеного бюджету міста Львова порівняно з попереднім роком.

Динаміка частки надходжень податків на майно загалом у контингенті податкових надходжень, утриманих органами стягнення міста Львова, та в податкових надходженнях, зарахованих до місцевих бюджетів, відображена на рис. 5.

Таблиця 1

Динаміка надходжень податків на майно до зведеного бюджету м. Львова у 2003–2007 рр., тис. грн.*

Показники	2003	2004	2005	2006	2007
Податок з власників транспортних засобів	8686,9	12200,4	16067,5	19547,4	26924,7
Відхилення до попереднього року	–	3513,5	3867,1	3479,9	7377,3
Темп зростання надходжень, %	–	140,4	131,7	121,7	137,7
Плата за землю	34255,7	41262,1	52667,2	63936,1	63196,8
Відхилення до попереднього року	–	7006,4	11405,1	11268,9	-739,3
Темп зростання надходжень, %	–	120,5	127,6	121,4	98,8

* Складено на основі звітів Львівської міської ради народних депутатів про виконання міського та районних бюджетів м. Львова за 2003-2007 рр.

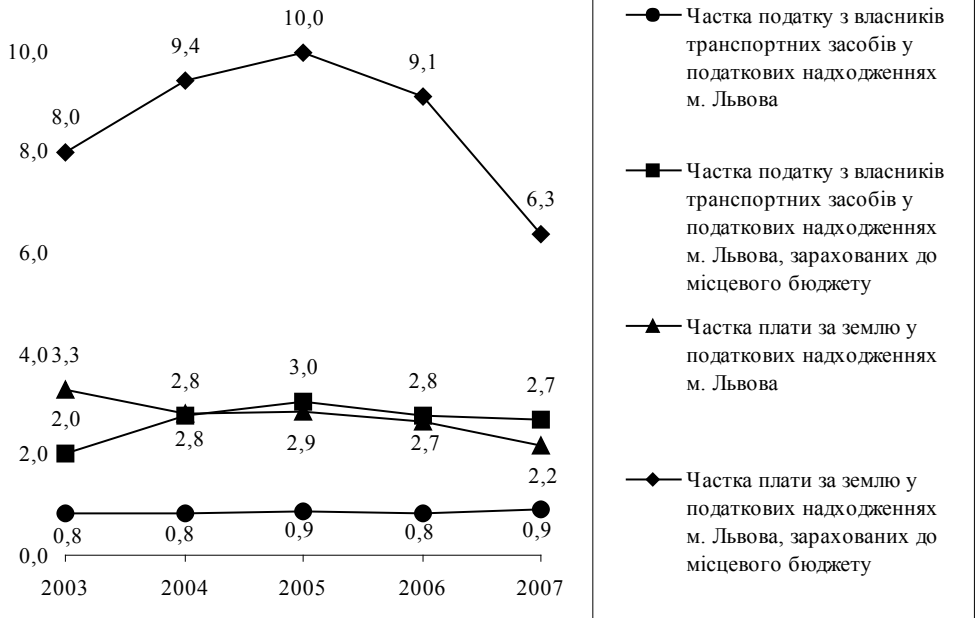

Рис. 5. Динаміка частки майнових податків у контингенті податкових надходжень, утриманих у м. Львові, та податкових надходженнях, безпосередньо зарахованих до місцевих бюджетів, %

На підставі аналізу рис. 5 можна дійти висновку, що частка майнових податків у контингенті податкових надходжень є досить вагомою. За період, що досліджувався, спостерігалися коливання частки майнових податків як у контингенті податкових надходжень, так і в податкових надходженнях, зарахованих до місцевих бюджетів. У 2007 р. частка плати за землю зменшилася як у контингенті податкових надходжень м. Львова, так і у податкових надходженнях, зарахованих до місцевих бюджетів. Також у 2007 р. зменшилася частка податку з власників транспортних засобів у податкових надходженнях міста Львова, зарахованих до місцевого бюджету, порівняно з попереднім роком. Загалом за 2003-2007 рр. частка майнових податків у податкових надходженнях, зарахованих до місцевого бюджету, зменшилася за рахунок зменшення частки плати за землю на 1,6% і на 1 січня 2008 р. становила – 6,3%, а в контингенті податкових надходжень – на 1,1% і відповідно на кінець 2007 р. становила 2,2%. Менш вагомою є частка податку з власників транспортних засобів у контингенті податкових надходжень і в податкових надходженнях, зарахованих до місцевих бюджетів, – вона нижча за частку плати за землю у середньому в 3,3 разу. Частка податку з власників транспортних засобів за цей період у контингенті податкових надходжень м. Львова зросла на 0,1% і на кінець 2007 р. становила 0,9%, а в податкових надходженнях, зарахованих до місцевих бюджетів, – на 0,7% і досягла 2,7%.

Досвід розвинених країн доводить, що збільшити доходну частину місцевих бюджетів можна за рахунок податків ресурсно-майнової групи. Утім, за останні роки в Україні спостерігається зменшення частки майнових податків (податків

із власників транспортних засобів і плати за землю) у контингенті податкових надходжень, зарахованих до місцевих бюджетів. Для забезпечення принципів фінансової незалежності місцевих органів влади необхідно вдосконалити адміністрування податків на майно, що вже діють в Україні, через: 1) посилення контролю за правильністю, своєчасністю, повнотою їх сплати; 2) податкове планування і прогнозування на макро- та мікрорівні; 3) створення автоматизованої інформаційної системи, що базується на застосуванні економіко-математичних методів, засобів обчислювальної техніки і розвиненої мережі для передавання даних. Разом з цим, слід впровадити перспективну систему оподаткування нерухомості, передбачену чинним податковим законодавством, а також податок на майно підприємств. Податок на майно в частині будівель та споруд, поряд із земельними ділянками, стане стабільним і прогнозованим джерелом наповнення бюджету. Цей податок, згідно з проектом Податкового кодексу, закріплюється за місцевими бюджетами і його запровадження дасть можливість створити надійну фінансову базу для органів місцевого самоврядування та наповнити реальним змістом задекларовану самостійність місцевих органів влади.

Список використаних джерел

1. Крисоватий А. І. Податкова система : [навчальний посібник] / А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. – Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 331 с.
2. Про плату за землю: Закон України від 3.07.1992 р. №2535-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №38.
3. Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин та механізмів: Закон України від 11.12.1991 р. №1963-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №11.

Блонская В.И. Влияние имущественных налогов на уровень доходов местных бюджетов.

Рассмотрена структура расходов бюджетов местного самоуправления. Исследованы основные разновидности и особенности имущественных налогов, уже действующих в Украине. Проанализирована динамика поступлений налогов на имущество в Сводный бюджет Украины. На примере городского бюджета города Львова выяснено значение имущественных налогов для формирования доходной части местных бюджетов.

Ключевые слова: налог на имущество, бюджет, расходы, доходы.

Blonska V.I. Influence of Property Taxes on the Level of Profits of Local Budgets.

The structure of budgets of local governments expenditures is considered. The basic types and characteristics of property taxes that are already operating in Ukraine are investigated. The dynamics of taxes on property income in the Consolidated Budget of Ukraine is analyzed. By the example of the city budget of Lviv the value of property taxes for a profitable part of local budgets has been determined.

Key words: taxes on property, budget, expenditures, incomes.

Надійшло 13.03.2009 р.